

УДК 32:316.48 (477)

<http://orcid.org/0000-0001-9602-5154><http://doi.org/10.5281/zenodo.167217>

Т. Г. Андрієвський

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ГІБРИДНОГО КОНФЛІКТУ

Розглянуто основні особливості та передумови виникнення гібридної війни, проведено порівняльний аналіз особливостей розвитку та протікання «звичайної» (конвенціональної) та гібридної війн. Висвітлені деякі аспекти щодо формування нового підходу до розуміння явища гібридної війни.

Запропоновано нову класифікацію збройних конфліктів: міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт неміжнародного характеру та збройний конфлікт гібридного характеру (гібридна війна), а тому запропоновано розглядати гібридну війну як особливий тип конфліктів сучасності. Запропоновано розрізняти поняття гібридна війна та гібридні загрози як елементи підготовки агресора до розв'язання гібридної війни. Здійснена спроба сформуванню комплексне визначення поняття гібридної війни для подальшої розробки концепції гібридних війн.

Ключові слова: війна, гібридна війна, гібридний конфлікт, агресія, російсько-українська війна, збройний конфлікт.

Т. Г. Андриевский

ГИБРИДНАЯ ВОЙНА КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЙ ТИП ГИБРИДНОГО КОНФЛИКТА

Рассмотрены основные особенности возникновения гибридной войны, проведен сравнительный анализ развития и хода «обычной» (конвенциональной) и гибридной войн. Освещены некоторые аспекты касательно формирования нового подхода к пониманию явления гибридной войны.

Предложена новая классификация вооруженных конфликтов: международный вооруженный конфликт, вооруженный конфликт немеждународного характера и вооруженный конфликт гибридного характера (гибридная война), а потому предложено рассматривать гибридную войну как особый тип конфликта современности. Предложено различать понятия гибридная война и гибридные угрозы как элементы подготовки агрессора к развязанию гибридной войны. Совершена попытка сформировать комплексное определение понятия гибридной войны для дальнейшей разработки концепции гибридных войн.

Ключевые слова: война, гибридная война, гибридный конфликт, агрессия, российско-украинская война, вооруженный конфликт.

T. Andriyevskyy

HYBRID WAR AS SPECIFIC TYPE OF HYBRID CONFLICT

The main features of arising of a hybrid war were considered, a comparative analysis of the development and progress of "regular" (conventional) and hybrid wars was conducted. Some

aspects regarding the formation of a new approach to understanding the phenomenon of hybrid war were elucidated.

New classification of armed conflicts is proposed: international armed conflict, armed conflict not of an international character and armed conflict of the hybrid character (hybrid war). That is why it is proposed to consider the hybrid war as a special type of the conflicts of modernity. It is proposed to distinguish the term “hybrid war” and the term “hybrid threats” as elements of aggressor’s preparation to the outbreak of war. Attempt to formulate the complex definition of hybrid war was made for future development of the concept of hybrid wars.

Key words: war, hybrid war, hybrid conflict, aggression, Russian-Ukrainian war, armed conflict.

Постановка проблеми. Вже більше двох років Україна вимушена стримувати агресію Російської Федерації, в ході якої агресор не лише анексував територію Автономної Республіки Крим, але й спровокував і постійно підтримує військовий конфлікт в окремих районах Донецької та Луганської областей. Бойові дії, що ведуться на Донбасі, хоч і мають юридичне визначення антитерористичної операції (АТО), проте і політичним керівництвом, і представниками громадськості, і науковим співтовариством вже давно означаються терміном «війна». Причому, ця війна отримала назву «гібридної».

Слід зазначити, що ефективно сформувати комплексну модель протидії агресору можливо, коли концепт «гібридної війни» буде експлікований не лише в політологічному дискурсі, але й в юридичному (тобто, матиме свій вираз у нормативних актах). Втім, у законодавстві України (зокрема, у Воєнній доктрині України, яка приймається рішенням Ради національної безпеки та оборони України та вводиться в дію Указом Президента України), відсутнє визначення поняття «гібридної війни». Дійсно, визначення цього поняття не буде в законодавстві доти, доки науковці не зможуть виробити однакового підходу до цього явища, сформувати основний напрям розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. Проблематика феномену гібридної війни досліджувалася як зарубіжними теоретиками (М. Бонд, В. Герасимов, Ф. Гоффман, Р. Гейтс, Р. Гленн, К. Касапоглу, М. Кофман, Дж. Мак К’юен, М. Роянськи та ін.), так і вітчизняними дослідниками (В. Горбулін, Є. Магда, І. Рущенко, М. Требін та ін.).

Метою статті є політологічна експлікація феномену гібридної війни, зокрема, формування визначення поняття «гібридна війна», виокремлення гібридної війни в окремий тип конфлікту, розширення класифікації збройних конфліктів сучасності.

Виклад основного матеріалу. Для ефективної протидії як російській агресії проти України, так і можливим гібридним викликам майбутнього, спробуємо сформуванати власний підхід стосовно гібридних конфліктів, як одного з основних типів сучасних конфліктів 21-го сторіччя.

Розмірковуючи про природу гібридних конфліктів, варто звернутися до розгляду їхніх базових детермінант, які стали причиною появи нового типу конфліктів і які можна вважати основоположними аргументами на захист концепції гібридного типу конфлікту сучасності. У ролі таких детермінант виступила, передусім, сучасна безпекова модель, що сформувалася після Другої світової війни. Слід зважати, що міжнародне право – це лише домовленість між країнами, які за власною доброю волею виконують ті чи інші правила. Разом з тим, саме така система міжнародно-правової відповідальності стала основою повоєнного світу. Сьогодні багатьом теоретикам видається парадоксальним той факт, що основу для появи гібридних конфліктів закладено такими інституціями як ООН (в тому числі Рада Безпеки ООН), які були покликані забезпечувати світовий порядок та не допустити виникнення війн. Крім того, у ролі певного підґрунтя для появи гібридних конфліктів виступили Женевські конвенції 1949 р. та інші документи (наприклад, щодо визначення поняття геноцид [5] та визначення поняття агресії у 1974 р. [10]), поява Міжнародного кримінального суду, наявність низки інших міжнародних універсальних та регіональних організацій. Тобто, узагальнюючи, можна зазначити, що держави, плануючи здійснити агресивні дії проти іншого суб'єкта, почали активно шукати нові способи обійти міжнародне право та міжнародне гуманітарне право, залишаючись при цьому «чистими» в очах міжнародного товариства та приховуючи власну агресію.

Таким чином, ми виокремлюємо одну з ключових ознак гібридного конфлікту – **прихованість** (латентність), бажання агресора непрямыми діями досягти власної мети, використовуючи різних посередників для того, щоб уникнути відповідальності. Аналогічні моделі проходили перевірку протягом всієї Холодної війни, проте, щоб дійсно оформитись в новий тип конфлікту, який відчула на собі українська держава, потрібен був ще один елемент. Таким елементом, тобто іншим фактором, що вплинув на появу нового типу конфлікту, став науково-технічний прогрес та глобалізація. Поява сучасних комп'ютерів, смартфонів, Інтернету та соціальних мереж кардинально змінили підходи до ведення конфліктів. По-перше, коли майже у кожного індивіда є смартфон із камерою і доступом до всесвітньої мережі, то агресору вже важко просто непомітно вводити свої війська – потрібно будь-яким чином забрати у них усі знаки розрізнення, унеможливити визначення їхньої приналежності до агресора. По-друге, сучасні інформаційно-комунікативні технології відкривають широкий спектр для ведення інформаційної, психологічної війни, для проведення підливних дій на території противника. До того ж, концепція сучасного інформаційного суспільства підказує, що й війна 21-го століття є іншою, більш інформатизованою, більш складною, коли суспільство повністю інтегрується у війну і навпаки. Поєднання усіх вищезазначених умов і є передумовою виникнення гібридних конфліктів.

Намагаючись довести, що гібридні конфлікти – це новий тип конфлікту сучасності, потрібно також здійснити порівняльне дослідження сучасних «звичайних» конфліктів із конфліктом, що триває на сході України. Подібний аналіз може стати ще одним аргументом на користь того, що гібридні конфлікти сучасності є і повинні вважатися окремим типом конфліктів саме тому, що вони мають більше подібностей до сучасних конвенціональних конфліктів. Звернемось до обґрунтування означеної тези.

Знайти вдалий приклад для порівняння сучасної російсько-української гібридної війни із сучасною конвенціональною (звичайною) війною вкрай важко. Проте, узагальнивши досвід воєнних конфліктів минулого сторіччя та

тенденцій розвитку звичайних конфліктів нового покоління [11; 12], можна зробити висновки, що як гібридна, так і звичайна війна мають такі спільні риси:

1) збройне протистояння, агресія із можливістю використовувати повний спектр незабороненої (конвенціональної) зброї, використання забороненої зброї залежить від доброї волі сторін;

2) застосування пропаганди, ведення інформаційної війни та психологічного тиску як на збройні сили супротивника, так і на населення держави в цілому, оскільки «через свою специфічність інформаційне протиборство є невід’ємною складовою сучасних війн» [12, с. 11].

3) використання повного спектру сил спеціальних операцій, здійснення диверсій, підривної діяльності в тилу противника, використання партизанських, а інколи й терористичних рухів;

4) ведуться як на тактичному, оперативно-тактичному та оперативному рівні;

5) сучасні війни можуть вестися без офіційного оголошення війни, наприклад, США останній раз оголошували війну 5 червня 1942 р. Болгарії, Угорщині та Румунії під час Другої світової війни, а в усіх інших конфліктах США брали участь без оголошення війни з дозволу Конгресу або ж за мандатом Ради Безпеки ООН [13].

Серед основних відмінностей між гібридною та звичайною війною можна виділити наступні:

1) елемент відкритості – звичайні війни майже завжди носять відкритий характер, є чітке розуміння щодо суб’єктів конфлікту, хто з ким воює, а при гібридному конфлікті, в свою чергу, немає такого розуміння, принаймні на початковому етапі конфлікту (замість комбатанта об’єкт агресії зустрічає невідомих «зелених чоловічків»).

2) із першої тези витікає розуміння того, що при гібридному конфлікті майже неможливо приховано вести бойові дії на стратегічному рівні – тобто задіяти одночасно декілька фронтів;

3) гібридні війни потребують більш тривалого часу на підготовку, завершення конфлікту залежить не лише від рівня розвитку військово-промислового потенціалу держави. Згідно з ідеологом російської агресії проти України, начальником Генерального штабу РФ В. Герасимовим: «держава, що занепала під впливом гібридної агресії, як правило, скочується до стану повного хаосу, внутріполітичної кризи й економічного колапсу. Вбивство цивільного населення за національною чи релігійною ознакою, поширення злочинності, масова неконтрольована міграція» [1]. Тобто, для досягнення бажаних результатів необхідні роки ідеологічної «обробки» населення противника та сприятливе середовище для прояву сепаратизму, внутрішніх протиріч, сплеску активності криміналітету тощо;

4) вести гібридну війну дешевше і вигідніше для агресора, адже переважно домінуюча мета – це позбавити противника суверенітету, спричинити хаос і підпорядкувати собі без захоплення всієї території та її подальшого утримання, відновлення та забезпечення.

Підсумовуючи вищесказане, неможливо не навести знову слова начальника Генштабу РФ: «можна зробити висновок, що поєднання традиційних та гібридних методів вже зараз є характерною особливістю будь-якого збройного конфлікту. При цьому, якщо другі можуть використовуватись і без відкритого застосування військової сили, **то класичні бойові дії без гібридних – вже ні**» [1] (виділено нами – Т.А.). З роками та межа, що відділяє гібридний конфлікт від звичайного, може зникнути, якщо не розробити оптимальний механізм боротьби із гібридними загрозами.

Таким чином, виділені нами спільні риси звичайних і гібридних конфліктів дозволяють зробити висновок, що гібридні конфлікти мають

право на доктринальне існування, проте означені суттєві відмінності не дозволяють їх об'єднати в єдине ціле. Саме тому ми пропонуємо наступний підхід до класифікації та визначення сучасних конфліктів:

- 1) міжнародні збройні конфлікти (звичайні війни, миротворчі операції, в т.ч. міжнародні санкції військового характеру за рішенням РБ ООН тощо);
- 2) збройні конфлікти неміжнародного характеру (громадянські війни, внутрішні заворушення тощо);
- 3) збройні конфлікти гібридного характеру (або ж гібридна війна).

На сьогодні в доктрині міжнародного права розрізняють міжнародні збройні конфлікти та збройні конфлікти неміжнародного характеру. Згідно з положеннями Женевських конвенцій 1949 р. [4; 6; 7; 8] міжнародними збройними конфліктами визнаються такі конфлікти, коли один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта. Таким чином, сторонами в міжнародному збройному конфлікті можуть бути держави, нації та народності, що борються за свою незалежність, міжнародні організації, що здійснюють колективні збройні заходи з підтримання миру і міжнародного правопорядку, окрім цього до них відносять і конфлікти, в яких (відповідно до ст. 1 Додаткового протоколу I) народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та проти расистських режимів, за здійснення свого права на самовизначення [3].

Збройні конфлікти неміжнародного характеру – це всі збройні конфлікти, що не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу I, та такі, що відбуваються на території будь-якої держави «між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені воєнні дії та застосовувати положення Протоколу II» [2].

Отже, на нашу думку, доцільно було б додати до цієї класифікації збройні конфлікти гібридного характеру і виділити їх в окремий тип.

Як вже було зазначено вище, гібридній війні передуює доволі тривала і комплексна підготовка, а тому їй передують *гібридні загрози*, які, по-суті, є викликами для держави. До таких загроз можна віднести: створення політичних та громадських рухів, що симпатизують майбутньому агресору; налагодження сприятливого інформаційного поля; пропаганду; нав'язування власних для агресора історичних, культурних, ідеологічних цінностей тощо (тобто, усе те, що покликане за допомогою так званої «м'якої сили» схилити населення на бік агресора). Саме тому ми пропонуємо виділяти термін «гібридні загрози» і відрізняти його від поняття гібридної війни. Звісно, критерієм концептуального розмежування двох термінів повинен слугувати факт порушення суверенітету держави: перетин збройними або ж диверсійними формуваннями кордону, захоплення ними стратегічно-важливих об'єктів, вбивство військовослужбовців тощо. Саме для України гібридна війна почалась в лютому 2014 р., коли з'явилися перші так звані «зелені чоловічки». Втім, гібридні загрози з боку Росії існували завжди. В цьому контексті знову набуває актуальності точка зору Р. фон Куденхове-Калергі – одного з ідеологів об'єднання європейських країн, який ще у 1923 р. зазначив: «усе європейське питання зводиться до «російської проблеми». Основною метою європейської політики має бути попередження російського нашествия. Існує тільки один засіб як цьому запобігти, – об'єднання Європи» [9, с. 39].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок, спробуємо дати власне визначення поняттю «гібридна війна». Збройні конфлікти гібридного характеру (гібридна війна) – *це збройний конфлікт між державами, або між державою та недержавним утворенням, в якому один суб'єкт здійснює по відношенню до іншого суб'єкта пряму агресію із прихованим застосуванням своїх збройних сил або опосередковано через інших суб'єктів, організацій, утворень із комплексним застосуванням політичних, економічних, інформаційних та інших невійськових заходів, реалізованих з опорою на військову силу, а*

також терористичні, диверсійні, підривні та кримінальні технології з метою позбавлення протиборчої сторони фактичного суверенітету без захоплення всієї території держави. Сторони ж такого конфлікту знаходяться у стані *гібридного миру* (тобто, юридично це не війна, але фактично це не мир).

У цілому, формування єдиної комплексної концепції гібридної війни, концептуалізація поняття гібридної війни у політичному дискурсі та подальше закріплення його в нормативних документах сприятимуть виведенню наукових досліджень цього явища на якісно новий рівень. Подальші дослідження повинні виявити окремі елементи гібридної війни, особливості проведення операцій, та механізми протидії гібридній війні. Стала і оформлена концепція гібридної війни дозволить ввести її до дискурсу національної безпеки і оборони України, унеможливити появу нових гібридних загроз та викликів для держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимов В. По опыту Сирии [Електронний ресурс] / Валерий Герасимов // Военно-промышленный курьер. — 2016. — Режим доступу : <http://vpk-news.ru/articles/29579>.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_200.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
5. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 года [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_155.
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Женева, від 12 серпня 1949 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154/paran6#n6.
7. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_151.

8. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_152.
9. Куденхове-Калерги Р. Н фон. Пан-Европа / Рихард Ніколас фон Куденхове-Калерги ; [пер. с нем. / отв. ред. Е. Айзпурвит]. — М. : «Вита Планетаре», 2006. — 120 с.
10. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї от 14 декабря 1974 года [Електронний ресурс] // Конвенции и соглашения / Организация Объединенных Наций. — Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2019